

Servatius, de minister en het IFO: verslag van een mislukt onderzoek

Inleiding

Wie het (on)genoegen heeft onderwerp te zijn van onderzoek naar bestuurders-aansprakelijkheid zal zich vooral op de inhoud richten. In mijn geval gaat het om een onderzoek naar bestuurdersaansprakelijkheid over mijn laatste periode als algemeen directeur bij de Maastrichtse woningstichting Servatius. In totaal heb ik er ruim 11 jaar gewerkt, vanaf 1 augustus 1998 tot 1 oktober 2009. Het onderzoek werd uitgevoerd door het Instituut Financieel Onderzoek.

Dat er een ‘forensisch onderzoek’ werd gehouden, kwam ik min of meer bij toeval te weten toen minister Van der Laan van WWI, naar aanleiding van het terugtreden van de Raad van Toezicht van Servatius, op 29 september een uitgebreide brief naar de Tweede Kamer stuurde. Daarin werd melding gemaakt van het onderzoek. Al vrij snel rees bij mij de vraag naar het waarom van een dergelijk onderzoek, de prestaties van Servatius waren immers door alle betrokkenen, inclusief de minister, altijd als zeer positief beoordeeld. Mijn functioneringsgesprekken met de voorzitter van de Raad van Toezicht brachten mij elke keer in verlegenheid, gelet op de uiterst positief gestelde toon en dito conclusies. En van integriteitproblemen was al helemaal geen sprake. Ook dat werd bij herhaling door de Raad en door vele buitenstaanders bevestigd.

Ik concentreerde mij naast mijn inhoudelijke medewerking aan het onderzoek dus vooral op de vraag naar het waarom. Waarom wordt een dergelijk onderzoek ingesteld, wie is feitelijk opdrachtgever, wie heeft er belang bij een dergelijk onderzoek, wie zijn de onderzoekers en hoe verloopt zo’n onderzoek? Deze context zegt namelijk veel over de richting waarin het onderzoek zal gaan en de conclusies die daaruit voortvloeien.

In zijn uitstekend gedocumenteerde publicatie *Bram Peper, man van contrasten* (Boom, Amsterdam, 2010) beschrijft Henk van Osch hoe Bram Peper in het KPMG-onderzoek naar het declaratiegedrag van het Rotterdamse gemeentebestuur te pakken werd genomen maar ook hoe Peper met succes terugvocht. Ik herken en waardeer die vechtlust van Bram. Nadat ik hem voor het eerst als student aan de Erasmus Universiteit had ontmoet, kruiste hij nog vele jaren ‘mijn carrièrepad’. Toen ik dit voorjaar vernam dat één van de onderzoekers van KPMG die destijds nauw bij het bonnetjesonderzoek naar Peper was betrokken, sinds enkele jaren verbonden was aan het Instituut Financieel Onderzoek, was het contact met Bram snel gelegd. Aldus kon ik mij ook concentreren op de werkwijze van deze ‘forensisch accountant’ en kwam ik er al werkende weg achter dat Jaap ten Wolde, de accountant in kwestie, tien jaar later nog dezelfde werkwijze hanteert om ‘zijn slachtoffers’ te duiden.

Hoe dat ik zijn werk gaat, probeer ik in dit stuk te beschrijven. Het oordeel is aan de lezer. Maar niet zonder de feiten.

1. De oorspronkelijke opdracht aan het Instituut Financieel Onderzoek (IFO)

Eind oktober 2009 ontvang ik een brief van de algemeen directeur a.i. van Servatius, Paul Driever, met het verzoek om medewerking aan een onderzoek naar het Campusproject van Servatius. De opdracht aan het IFO luidt, aldus Driever “...om het ‘campusproject’ vanuit een financieel perspectief en een governance perspectief te beoordelen, teneinde u (Servatius, toevoeging LV) in staat te stellen beslissingen te nemen ten aanzien van dit project. U

wilt de onderzoeksresultaten van IFO gebruiken ter ondersteuning van uw beslissing over de voortzetting van het project.....” Deze opdracht die in de loop van september aan het IFO wordt verstrekt, wordt op 23 september schriftelijk door het IFO bevestigd. Een dag later wordt de zittende Raad van Toezicht van Servatius buiten de deur gezet.

Dat uiterekend het IFO wordt ingeschakeld om een beslissing over de voortzetting van de Campus, waarvan de bouw door de Raad van Toezicht in mei 2009 is stilgelegd, te onderbouwen is op zich al merkwaardig. Dit instituut dat in de loop van 2004 is opgericht, heeft nauwelijks expertise binnen de sector. Servatius is bij mijn weten de eerste opdrachtgever vanuit de corporatiesector. Hoe het IFO zonder enige kennis van zaken een zo complex project als Campus Maastricht kan beoordelen, blijft raadselachtig. Temeer daar de Raad van Toezicht vanaf het moment dat ik als bestuurder werd geschorst, zich nadrukkelijk met het Campusdossier bemoeit en in dat kader een uitgebreide rapportage laat opstellen door PRC. Zo op het eerste gezicht lijkt weer een nieuwe opdracht, in dit geval aan het IFO, dus volstrekt overbodig.

De Raad van Toezicht is bovendien buiten de opdrachtverlening gehouden. Het is kennelijk Driever zelf die hier opdracht heeft gegeven. Opvallend als men bedenkt dat in de opdracht de Campus vanuit een governanceperspectief zal worden beoordeeld. Met andere woorden: de handelwijze van zowel de bestuurder als de toezichthouder is hier in het geding. Door de Raad erbuiten te houden, wordt hier feitelijk een motie van wantrouwen voorbereid. Dat Driever een dergelijk onderzoek op eigen houtje in gang zet, lijkt dus onwaarschijnlijk. Kennelijk wordt hij gesouffleerd, maar door wie? Een week later komt het antwoord... door iemand uit Den Haag.

2. Van der Laan en de Tweede Kamer komen in actie

Op 29 september schrijft Van der Laan, de toenmalige minister van WWI een uitgebreide brief over Servatius en de Campus aan de Tweede Kamer. Nog dezelfde dag wordt de brief in het mondelinge vragenuur besproken. Over de Campus worden door de minister een aantal hele en halve waarheden gedebiteerd. En passant wordt gemeld dat een forensisch accountant bezig is de rechtmatigheid en evenwichtigheid van de campuscontracten te onderzoeken. Dat het Campusproject op dat moment ook nog vanuit een financieel en governanceperspectief wordt onderzocht, wordt door Van der Laan niet vermeld.

Ook komt de zogeheten ‘doorzakconstructie’ in zijn brief en tijdens de mondelinge behandeling aan de orde. Deze constructie behelst de economische overdracht van een deel van het woningbezit van Servatius aan een dochter-BV. Deze overdracht is in december 2007 met volledige instemming van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw geëffectueerd. De extra middelen die deze ‘verkoop’ genereert, worden door Servatius ingezet voor de financiering van de zogeheten niet-borgbare investeringen, waaronder de commerciële functies van de Campus. Echter, de economische overdracht is op dat moment al vijf jaar onderwerp van een heftige correspondentie tussen Servatius en het ministerie. WWI is van mening dat Servatius voor deze overdracht de toestemming van de minister nodig heeft. Servatius betwist deze toestemming vooraf, daartoe gesteund door een uitgebreide juridische onderbouwing en een second opinion, aangevraagd door de ING, die de economische overdracht financiert. Van der Laan stelt zich echter op het standpunt dat de overdracht onrechtmatig is. Servatius, het Waarborgfonds, de ING,

financieel adviseur prof. P. Eichholtz en twee gerenommeerde advocatenkantoren noemen de overdracht wel rechtmatig. Tot een juridische procedure zou het echter niet komen omdat Servatius na maart 2009 onder druk van WWI de economische overdracht terugdraait.

In zijn brief kondigt Van der Laan de aanstelling van een externe toezichthouder aan, nu de Raad van Toezicht van Servatius is opgestapt. Deze toezichthouder krijgt als opdracht om een plan op te stellen voor de eventuele voortzetting van de campus en voor de financiering van Servatius voor de komende jaren.

Tijdens het vragenuur, waarbij met name de SP, de PVV en de VVD zich roeren komt de vraag aan de orde waarom de minister de directeur en de toezichthouders niet hoofdelijk aansprakelijk gaat stellen. Onduidelijk is waarvoor de bestuurder en de toezichthouder aansprakelijk zouden moeten worden gesteld. De minister zegt niettemin toe het aansprakelijkheidsaspect uit te gaan zoeken. In zijn brief van 30 oktober aan de Tweede Kamer meldt Van der Laan dat de externe toezichthouder er naast zijn oorspronkelijke opdracht, ook op toe moet zien dat er een onderzoek naar bestuurdersaansprakelijkheid zal plaatsvinden. Is het toeval dat het IFO al enkele weken rondloopt binnen Servatius? En dat hun 'expertise' nu juist het soort onderzoeken betreft waar Van der Laan opdracht voor heeft gegeven?

Wat drijft Van der Laan eigenlijk om Servatius en zijn voormalige bestuurder zo aan te pakken? In zijn brief van 29 september spreekt hij over een stapeling van problemen. "Financieel verkeert Servatius in ernstige financiële problemen. Indien rekening wordt gehouden met de voorziene extra tekorten op het Campus project is bij Servatius sprake van onvoldoende solvabiliteit." Waarna hij uitvoerig ingaat op de drie dossiers waarover Servatius en het departement al jaren in de clinch liggen: de Campus, Luik en de doorzakconstructie. De zaken worden uiteraard zodanig voorgesteld dat het ministerie er alles aan gedaan heeft om Servatius op het 'rechte pad' te houden. In de Tweede Kamer betreft Van der Laan nog een ander aspect bij de zaak. "Er is een soort strijdrelatie geweest tussen Servatius en het ministerie. Het geval Luik is iedereen bekend; woningbouw door een corporatie in België onder het motto "niks houdt ons tegen, probeer maar eens te bewijzen, departement, dat het niet mag." Daarover loopt een heftige procedure, tot en met prejudiciële vragen van de rechter aan het Hof (waarbij Servatius uiteindelijk in het gelijk is gesteld, toevoeging LV).....Het is een soort gevecht geweest. Ik kom graag terug op wat er bijvoorbeeld met die geschorste bestuurder moet gebeuren. Ik denk dat bij dat gevecht niet alle grenzen in acht zijn genomen.....Ik ben graag bereid een nadere analyse te maken....Daarvoor moeten we echt meer feiten kennen, onder andere over het op het verkeerde been zetten van het departement."

Om te begrijpen waarom Van der Laan zo tekeer gaat, zijn met name de dossiers Luik en de economische overdracht van belang. In de kwestie Luik draaide het in essentie om de vraag wie de beschikkingsmacht heeft over het corporatievermogen. Is dat de corporatie zelf als private onderneming of mag de minister voorwaarden stellen aan de inzet van dat vermogen? En hoever strekken deze voorwaarden, dat wil zeggen: in hoeverre heeft WWI de materiële beschikking over dat vermogen? Als het aan de minister ligt, gaat deze beschikkingsmacht heel ver, getuige zijn beleidsvisie die hij enkele maanden eerder naar de Tweede Kamer stuurt. Als het aan de corporaties ligt, daartoe gesteund door

uitspraken van de bestuursrechter in de zaak Luik en het antwoord van het Hof op de prejudiciële vragen van de Raad van State, zijn er grenzen aan de mate waarin de minister een greep in de corporatiekas mag doen. Servatius maakte deze grenzen manifest, zeer tot ongenoegen van het departement.

Ook in het dossier ‘economische overdracht’ stelde Servatius grenzen aan ‘de lange arm’ van WWI. Daar waar het ministerie en een meerderheid in de Tweede Kamer de totale omvang van de corporatiesector, 2.4 miljoen woningen, in stand willen houden en dus greep willen houden op het vermogen van de sector, toonde Servatius met de economische overdracht aan dat ook hier ‘de lange arm’ van het departement niet onbegrensd was.

Maar ook in het Campusdossier had WWI kennelijk reden om op de rem te gaan staan. In het dossier SS Rotterdam, dat een aantal maanden eerder tot heftige debatten in de Kamer leidde, had Vogelaar nog geweigerd om de bestuurder van Woonbron aan te pakken. Dit werd haar door de Kamer zeer kwalijk genomen en het speelde op de achtergrond een rol bij haar gedwongen vertrek. Kennelijk zag Van der Laan een tweede debacle op zich afkomen, namelijk een ‘financieel onbeheersbaar Campusproject’ wat ook zijn politieke Waterloo had kunnen betekenen. Overigens is tot op de dag van vandaag niet aangetoond dat de kosten daadwerkelijk de pan uit zouden rijzen.

Het departement en de minister hadden er dus alle belang bij om, zodra de mogelijkheid zich voordeed, in één keer af te rekenen met dat lastige Servatius. Het vertrek van de bestuurder en van de Raad van Toezicht bood de minister alle gelegenheid om in te grijpen. Een geschenk uit het zuiden, een kans die hij zich niet liet ontnemen. Met de aankondiging van een onderzoek naar bestuurdersaansprakelijkheid werd de hele zaak extra opgepoekt. En het IFO-onderzoek was daarvoor het juiste instrument, Jaap ten Wolde de juiste man.

In een poging om de Kamerleden duidelijk te maken dat zowel in de brief van de minister van 29 september als in het debat daarover in de Tweede Kamer feiten uit hun context zijn gelicht of onjuist zijn weergegeven, stuur ik de woordvoerders van WWI in de Vaste Kamercommissie eind oktober nog een memo waarin ik een aantal zaken probeer recht te zetten. Bij de bespreking van het dossier ‘Servatius’ op 3 november door de Vaste Kamercommissie, worden er door enkele Kamerleden naar aanleiding van mijn memo nog wel vragen aan Van der Laan gesteld, maar hij maakt zich ervan af met de toezegging daar later op terug te komen. Dit gebeurt niet en kennelijk laat ook de Tweede Kamer het erbij zitten.

De politieke afrekening is een feit, de reputatieschade die de bestuurder hierdoor oploopt, hoort erbij. Niemand die zijn vinger opsteekt en zich afvraagt of dit allemaal zo moet. Noch Aedes, noch de gemeente Maastricht, noch de PvdA.

3. IFO

Dat uitgerekend het IFO de opdracht krijgt, mag geen verbazing wekken. IFO loopt zich al een paar weken warm binnen Servatius en het is dit instituut wel toevertrouwd een rapport op te leveren dat beantwoordt aan de politieke bedoelingen van de minister. En

ook nog voor een ‘vriendenprijsje’: € 270.000 Dit heeft alles te maken met de leidende kracht achter het bureau: Jaap ten Wolde.

Jaap ten Wolde RA (1947), directeur van het commerciële bureau BING en partner bij het IFO, belast met persoonsgerichte onderzoeken, arbitrage en bemiddeling, afficheert zich op de sites van IFO en BING als deskundige op het terrein van de forensische accountancy. “Jaap heeft bij KPMG als voorzitter van de forensische accountantsgroep en de groep integriteitadviseurs aan de wieg gestaan van zowel de forensische accountancy als de business ethics advisering in Nederland.” In 1992 startte hij binnen KPMG een forensische accountantspraktijk en twee jaar later een adviespraktijk met betrekking tot business ethics. Op 1 januari 2005 ging hij op 57-jarige leeftijd met pensioen.

In de loop van 2004 richtte hij met anderen IFO en BING op. Beide organisaties staan onder zes handelsnamen geregistreerd bij de Kamer van Koophandel. Als bedrijfsomschrijving staat onder andere vermeld: “Het in opdracht van overheden en non-profit organisaties verrichten van onderzoek naar natuurlijke personen en rechtspersonen...Het laten doen van financieel onderzoek, in de ruimste zin van het woord.”

In een tuchtrechtelijke procedure tegen Ten Wolde in 2002 is deze bedrijfsomschrijving aangeduid als ‘leverancier van verdachtmakingen’.

In een offerte aan het Ministerie van Financiën van 18 mei 2007 staat ten aanzien van Ten Wolde vermeld: “Jaap heeft een carrière als openbare accountant, onder meer in de financiële sector, bij KPMG achter de rug. De laatste tien jaar was hij onder meer verantwoordelijk voor bijzondere projecten (intern, zowel nationaal als internationaal) en bijzondere onderzoeken (extern).” Over zijn verleden als forensisch accountant wordt niet meer expliciet gerept. Dat is niet geheel toevallig.

In 2001 en 2002 publiceerde onder meer AD, NRC en de Volkskrant artikelen over de werkwijze van KPMG Forensic Services en één van zijn directeuren Jaap ten Wolde. Dit naar aanleiding van klachten die bij de Tuchtraad werden ingediend tegen de directie van KPMG Forensic Services. Juist in deze periode regende het klachten over forensische accountants. De NRC spreekt over vijf tot tien tuchtrechtzaken tegen KPMG; het precieze aantal is moeilijk in te schatten omdat alle zaken geanonimiseerd worden. Forensische accountants vertegenwoordigden begin 2000 de jongste en snelst groeiende praktijk bij de grote commerciële accountantskantoren. De Raad van Tucht probeerde dan ook bij gebrek aan duidelijke regels waaraan dit soort onderzoeken dienen te worden onderworpen, de beroepsgroep voor ontsporingen te behoeden. “Juist bij hen is er spanning tussen commercieel instinct en publiek geweten”, aldus de Volkskrant in mei 2001.

In 2004 stelde het NIVRA een ‘Gedragslijn inzake persoonsgerichte accountantsonderzoeken’ vast. Het IFO heeft hier een eigen richtlijn persoonsgerichte onderzoeken IFO van afgeleid. Het aantal klachten over forensische accountants nam na 2003 aanzienlijk af.

Dit betekende echter niet dat de kwaliteit van de rapportages is toegenomen. De gedragslijn ziet slechts toe op de wijze waarop forensische accountants informatie verzamelen en met hun ‘slachtoffers’ omgaan.

Dat de rapportages niet altijd aan de kwaliteitseisen voldoen die aan forensisch onderzoek gesteld kunnen worden, bewijst de IFO-rapportage over de zogeheten woekerpolissen.

Nadat het IFO hiervoor in juli 2007 van het ministerie van Financiën opdracht had gekregen, ontbond de minister in de loop van 2008 het contract met IFO vanwege het niet tijdig opleveren van het rapport en vanwege het feit dat het IFO kennelijk niet in staat is een rapport te leveren "...dat aan de daaraan te stellen kwaliteitseisen voldoet." Volgens de minister schiet het rapport zelfs ernstig in kwaliteit tekort.

Opmerkelijk dat de Inspectie van VROM recent het IFO aanbeveelt als er bij vermoedens van integriteitschendingen onderzoek moet worden gedaan. (Lessons Learned; Lessen over integriteit van corporaties, vóór corporaties) Is dat als 'goedmakertje' bedoeld tegenover het bureau, dat inhoudelijke expertise over de sector ontbeert?

In oktober 2008 bracht BING met Jaap ten Wolde als rapporteur in opdracht van de gemeente Amstelveen een rapport uit naar aanleiding van de financiële perikelen rondom de IJslandse Landsbanki waar de gemeente een aantal deposito's had. Jaap ten Wolde presteerde het om binnen 10 dagen nadat hij de opdracht had ontvangen een rapport uit te brengen. De Rekenkamercommissie van Amstelveen bracht middels een quick scan in november een aantal aanbevelingen uit aan de gemeente met daarin stevige kritiek op het BING-rapport.

De ervaringen met de rapportage over Servatius in het kader van mogelijke bestuurdersaansprakelijkheid zijn weer van een andere aard. Het ging weliswaar niet om een haastklus, maar het IFO sloeg op essentiële onderdelen de plank volkomen mis. In de onderzoeksopdracht is het doel ervan als volgt omschreven: "*Onze opdracht luidt om onderzoek te doen., met als doel om u in de gelegenheid te stellen, zo daar aanleiding toe zou bestaan, schade te verhalen.*" Het IFO maakt in zijn concepteindrapport van september 2010 echter nergens duidelijk of er schade is geleden en zo ja, in welke mate. Bovendien wordt de causaliteitsvraag in relatie tot het handelen van de bestuurder en de (vermeende) schade niet geduid. Daarmee beantwoordt deze rapportage dus al niet aan het gestelde onderzoeksdoel. Ook in een aantal andere opzichten voldoet het rapport niet, daarover volgt later meer.

Het gemak waarmee deze 'leverancier van verdachtmakingen' zijn rapporten produceert, is hem een aantal jaren eerder op een stevige berisping komen te staan. Het oordeel van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven over Jaap ten Wolde laat in dat opzicht aan duidelijkheid niets te wensen over. Hoewel de uitspraken zijn geanonimiseerd, staat in één geval vast dat Jaap ten Wolde hier in het geding was.

De meest geruchtmakende zaak is ongetwijfeld de kwestie Peper. In opdracht van de gemeente Rotterdam werd door KPMG onderzoek gedaan naar het declaratiegedrag van B&W. Met name burgemeester Peper moest het in de media ontgelden. De rapportage van KPMG wekte de indruk dat er sprake zou zijn geweest van 'graaien in de kas'. Het OM besloot echter eind 2001 tot een onvoorwaardelijk sepot. In de daaropvolgende tuchtzaak werden Ten Wolde en zijn twee mededirecteuren (allen auteurs van het KPMG-rapport) in eerste instantie door de Raad van Tucht Amsterdam ten dele vrijgesproken. In hoger beroep oordeelde het College van Beroep voor het Bedrijfsleven echter anders: "Bij de zwaarte van de op te leggen maatregel neemt het College in het bijzonder in aanmerking dat naar het oordeel van het College de betrokken accountants ernstig tekort zijn geschoten in de naleving van hun verplichting op, gelet op schade die daardoor mogelijk ten onrechte aan de reputatie van personen wier uitgaven zijn beoordeeld zou kunnen worden

toegebracht, te vermijden dat aan hun bevindingen een andere betekenis zou kunnen worden toegekend dan zij –genuanceerd en in hun context- naar objectieve maatstaven dienen te hebben...Het College acht het opleggen van de maatregel van een schriftelijke berisping dan ook passend en geboden. Deze uitspraak is gegrond op de artikelen 5 en 11 van de GBR-1994.” Genoemde artikelen hebben betrekking op schenden van de eer van stand der registeraccountants en het ontbreken van een deugdelijke grondslag aan een rapport. (bron: LJN: AE4057)

Peper trof in 2003 een schikking met KPMG na eerder in kort geding alvast een schadevergoeding van € 374.000 toegekend te hebben gekregen. (bron: LJN: AE9353)

In de kwestie Peper werd voormalig minister Van der Laan, toen nog advocaat te Amsterdam, ingeschakeld om de rekening met de gemeente Rotterdam te vereffenen. Peper was inmiddels gerehabiliteerd, had zijn tuchtrechtzaken gewonnen en een schadeloosstelling van KPMG ontvangen. De laatste hobbel die een volledige rehabilitatie in de weg stond was de gemeente Rotterdam die zich nog altijd op het standpunt stelde dat KPMG deugdelijk onderzoek had gepleegd. Dat zou een klus voor Van der Laan zijn ware het niet dat Peper begin 2005 afzag van een verdere rechtsgang tegen de gemeente. Uiteindelijk werd Peper na bemiddeling van onder meer Lubbers volledig gerehabiliteerd door de gemeente Rotterdam.

Van der Laan moet dus op de hoogte zijn geweest van de ins en outs van het dossier Peper, het KPMG-onderzoek en de tuchtrechtelijke procedure(s) tegen Jaap ten Wolde. Ook als minister zat hij erbij toen zijn collega Wouter Bos het IFO buiten de deur zette. Dat Ten Wolde en zijn twee collega's aanvankelijk met succes Peper onderuit wisten te halen, moet vast en zeker indruk op Van der Laan hebben gemaakt. Hoewel niet aan te tonen valt dat de minister in de zaak Servatius zelf de hand in de keuze van het onderzoeksbureau heeft gehad, lijkt het onwaarschijnlijk dat Servatius buiten het ministerie om het IFO in de arm heeft genomen. In ieder geval zorgde Van der Laan ervoor dat een goede bekende, namelijk zijn voormalige fractiegenoot uit de Amsterdamse gemeenteraad Duco Stadig in zijn nieuwe rol van extern toezichthouder bij Servatius, een stevige vinger aan de pols van het onderzoek zou houden.

4. Het duo Stadig/Hobo in de rol van toezichthouder bij Servatius

Medio oktober treedt Duco Stadig aan als extern toezichthouder namens de minister. Tegelijkertijd benoemt Servatius een interne toezichthouder, Kees Hobo, die zijn brieven parmantig ondertekent met 'Voorzitter Raad van Toezicht a.i.' Met Hobo krijg ik te maken als ik samen met mijn advocaat de voorwaarden waaronder ik aan het onderzoek zal meewerken, moet uitonderhandelen.

Stadig blijft op de achtergrond bij het IFO-onderzoek. Zijn rol wordt niet duidelijk, dus besluit ik daarover opheldering te vragen aan de minister van WWI Van Middelkoop, die de inmiddels afgetreden Van der Laan vervangt. Op 14 juli leg ik hem de volgende vragen voor:

1. Is het juist dat, hoewel zulks niet blijkt uit de eerder genoemde mededeling in de Staatscourant, de externe toezichthouder namens de minister opdrachtgever is (geweest) voor de onderzoeksopdrachten aan het Instituut Financieel Onderzoek (IFO), gelet op de

- brief van 30 oktober 2009? Zo niet, hoe verhielden zich in dat geval de bevoegdheden van de externe toezichthouder tot de toenmalige interne toezichthouder a.i?
2. Heeft het onderzoek van het IFO, dat nu ruim 9 maanden loopt, al aanwijzingen opgeleverd dat er door de voormalige bestuurder dan wel de voormalige interne toezichthouders 'schade aan de volkshuisvesting' is berokkend? Zo ja, waaruit bestaat die schade dan?
 3. Is het juist dat, als de Minister spreekt over 'schade die aan de volkshuisvesting is berokkend', de schadepost ad € 77 miljoen die is veroorzaakt door een besluit van de interim-bestuurder, hieronder valt?
 4. Heeft het Instituut Financieel Onderzoek of een ander instituut namens de minister ook opdracht gekregen tot het doen van onderzoek naar de stopzetting van het Campusproject en naar de mogelijkheden om de schade ad € 77 miljoen te verhalen op de interim-bestuurder en de interne toezichthouder a.i?
 5. Is de minister de mening toegedaan dat, gelet op de onnodig lange duur van het lopende onderzoek, het IFO gemaand moet worden om ten spoedigste te rapporteren teneinde mijn reputatie niet langer te bezoedelen en mij in de gelegenheid te stellen om publiekelijk verweer te voeren?

Op 4 augustus antwoordt de minister zoals te verwachten viel: "De opdracht voor dit onderzoek is verleend door de interim bestuurder van Servatius. De door mij aangestelde externe toezichthouder heeft zich er indertijd slechts van vergewist dat dit onderzoek gestart werd. Mijn ministerie is verder niet betrokken bij dit onderzoek en heeft ook geen ander instituut opdracht gegeven om onderzoek in dezen te doen. Uw vragen over de voortgang en de resultaten van het IFO-onderzoek kan ik derhalve niet beantwoorden."

Ik doe een nieuwe poging de positie van Stadig helder te krijgen en schrijf minister van Middelkoop onder meer het volgende:

"Ik ben het niet eens met uw standpunt dat de extern toezichthouder zich er indertijd slechts van heeft vergewist dat het IFO-onderzoek werd opgestart. In haar brief van 28 november 2005, kenmerk DGW/SR 2005219274, heeft toenmalig minister Sybilla Dekker aan de Tweede Kamer namelijk mededelingen gedaan over de positie van de passieve toezichthouder. Daarin schrijft zij onder meer: "Het aanstellen van een extern toezichthouder is door mij ingezet als ondersteunende maatregel, deze kijkt als het ware mee over de schouder van de RvT en het waarnemend bestuur. De extern toezichthouder "borgt" tevens de kwaliteit en diepgang van een op instigatie van de RvT ingesteld onafhankelijk onderzoek."

De positie van de extern toezichthouder bij Servatius is vergelijkbaar (geweest) met die welke uw ambtsvoorganger schetst. In die hoedanigheid heeft de heer Stadig de kwaliteit en diepgang van het IFO onderzoek dus behoren te 'borgen', hetgeen naar mijn mening meer is dan er op toe zien dat het onderzoek wordt opgestart. Mijn vraag is derhalve op welke wijze de extern toezichthouder indertijd de kwaliteit en diepgang van het IFO onderzoek heeft onderzocht."

De minister volhardt echter in een nietszeggend antwoord en haalt een passage uit de opdracht aan Stadig aan: "Daarnaast vraag ik u (de externe toezichthouder, toevoeging LV) nadrukkelijk om erop toe te zien dat Servatius stappen onderneemt om eventueel geleden schade te verhalen op de voormalige bestuurder en/of voormalige toezichthouders in het geval de schade is ontstaan als gevolg van het verwijtbaar handelen van partijen."

Deze formulering stemt overeen met hetgeen Stadig daarover aan mij schrijft als antwoord op een brief mijnerzijds van medio juli. Wel voegt hij eraan toe dat hij zich

uitsluitend in de fase van de opdrachtverlening, dat wil zeggen in november 2009, met het onderzoek heeft beziggehouden. Daarbij ging het om aanpak, scope en vraagstelling. Zijn betrokkenheid bij de uiteindelijke opdrachten aan het IFO wordt daarmee bevestigd en dat is meer dan de minister wil toegeven.

De fakeopdracht over de Campus wordt ‘omgebouwd’ tot een opdracht naar aansprakelijkheid. Ook de selectie van de projecten waarbij zogenaamd van alles en nog wat ‘mis zou zijn (gegaan)’ vindt in overleg met Stadig plaats.

Stadig vertrekt op 1 april zonder kennis te kunnen nemen van de concepten van het IFO die op dat moment nog niet beschikbaar zijn. Maar geen nood: zijn mede-toezichthouder Kees Hobo houdt een vinger aan de pols en dan is er nog altijd de nieuw aangetreden voorzitter van de Raad van Toezicht: Marijke Clerx, mede geselecteerd door Stadig uit de ruim 150 kandidaten die zich als toezichthouder bij Servatius hebben gemeld. Marijke Clerx was eveneens lid van de Amsterdamse gemeenteraad tussen 1990 en 1994 en fractiegenoot van Duco en Eberhard. De PvdA’ers Van der Laan, Stadig en Clerx houden de rijen gesloten.

Na Kamervragen en via een beroep op de WOB wordt het eindverslag van Stadig begin september 2010 door WWI gepubliceerd. Over het IFO-onderzoek schrijft Stadig dat naar aanleiding van het onderzoek de nodige publiciteit kan worden verwacht, vooral van de kant van de bestuurder! Deze terechte waarneming houdt verband met mijn weigering om vertrouwelijkheid en geheimhouding rondom dit onderzoek te betrachten. Voor Servatius is openheid en openbaarheid niet vanzelfsprekend, dus moet ik daarover met Kees Hobo in onderhandeling.

Begin december bericht directeur a.i. Driever mij over het IFO-onderzoek en de voorwaarden voor mijn medewerking die ik hem eerder gesteld heb. Het opheffen van de geheimhouding wordt maar ten dele ingewilligd en een garantie op onafhankelijkheid van de onderzoekers kan hij niet geven. Op de voorwaarden dat ik uitsluitend schriftelijk met het IFO wil communiceren en dat ik een afschrift krijg van het eindrapport dat naar WWI zal worden gestuurd, wordt in het geheel niet gereageerd. Mijn advocaat stuurt er nog een brief overheen die in het geheel niet beantwoordt wordt. In plaats daarvan wil Hobo, gesecondeerd door Jaap ten Wolde, in gesprek met ons. De bijeenkomst vindt plaats op 9 februari ten kantore van mijn advocaat. Na dit gesprek zet de advocaat nogmaals mijn voorwaarden op papier. In zijn schriftelijke antwoord geeft Hobo een iets ruimere uitleg aan het opheffen van de geheimhouding, bevestigt hij dat er schriftelijk gecommuniceerd zal worden en verschaft hij mij toegang tot het archief van Servatius. Omdat Hobo op bepaalde onderdelen vaag blijft in zijn beantwoording, wordt hem nogmaals nadere tekst en uitleg gevraagd. In een kort briefje eind maart bevestigt hij alle voorwaarden, inclusief de voorwaarde dat ook de correspondentie over het onderzoek niet onder de geheimhouding valt. Want dat was nog een punt: mijn advocaat en ik willen volstrekte openheid over alle brieven over dit onderzoek kunnen betrachten. Servatius en het IFO zetten steeds ‘persoonlijk’ en/of ‘vertrouwelijk’ op hun brieven. Vanaf nu staat het mij vrij om alles, zo ik daartoe aanleiding zie, in de publiciteit te brengen. Er zijn geen belemmeringen meer om aan het onderzoek mee te werken. Eind maart ontvangt het IFO van mij het antwoord op de eerder aan mij schriftelijk gestelde 155 vragen.

Met het aantreden van een nieuwe Raad van Toezicht verandert de positie van Hobo. In de veronderstelling verkerend dat hij van het toneel is verdwenen, schrijft mijn advocaat naar aanleiding van de eerste rapportages van het IFO eind mei de nieuwe voorzitter van de Raad, Marijke Clerx, aan. In deze brief wordt op een aantal onjuistheden in de IFO-rapportages gewezen. Belangrijk onderdeel is het volledig ontbreken van schade in de rapportages terwijl daar in de opdracht aan het IFO nadrukkelijk naar wordt gevraagd, alsmede het gemis van een reactie op de finale kwijtingclausule uit mijn vaststellingsovereenkomst. Deze clausule vrijwaart mij van elke procedure die Servatius nog zou willen aanspannen tegen mij, inclusief de procedure inzake bestuurdersaansprakelijkheid.

Omdat ook het IFO zich in de correspondentie tussen mij en de Raad van Toezicht mengt, gaat er een tweede brief naar Clerx uit waarin mijn advocaat commentaar levert op de brief van Jaap ten Wolde.

Uiteindelijk komt er antwoord van Kees Hobo die zich nu presenteert als vertegenwoordiger van de Raad van Toezicht van Servatius. Zowel Hobo als Jaap ten Wolde maakt terugtrekkende bewegingen daar waar eerder openheid en ongeclausuleerde toegang tot het archief waren toegezegd. Mijn advocaat beklaagt zich hierover opnieuw bij Clerx, meer in het bijzonder over de positie van Hobo. Clerx hult zich in stilzwijgen en Hobo antwoordt enkele weken later dat zij hem gevraagd heeft de brief aan haar te beantwoorden. “Daarmee is uw vraag over mijn verhouding tot de Raad van Toezicht beantwoord.” Naar mijn mening en die van mijn advocaat is het niet Hobo die zichzelf als vertegenwoordiger benoemt, maar is het de Raad van Toezicht die hem formeel als zodanig moet benoemen.

In de zomer van 2010 bereiken mij signalen dat het IFO-onderzoek aan het ontsporen is. Zo wordt mij geen inzage verstrekt in een door Ten Wolde uitgebreid geciteerd rapport dat de aanleiding vormde voor het gedwongen vertrek van de Raad van Toezicht, worden er meningen en gevoelens van geïnterviewden als ‘feiten’ opgevoerd, wordt er selectief gewinkeld in gespreksverslagen, haken geïnterviewden af vanwege de erbarmelijke verslaglegging en is er van een deugdelijke planning al helemaal geen sprake meer. Ondanks een tweetal brieven aan Jaap ten Wolde waarin hij op deze zaken wordt gewezen, blijft het IFO doorgaan met het ‘leveren van verdachtmakingen’ volgens de ingeslagen koers. Opnieuw wendt mijn advocaat zich tot Clerx, die uiteindelijk als opdrachtgever de enige is om het IFO en Hobo tot de orde te roepen. In haar antwoord geeft Clerx aan dat Hobo de opdracht heeft om namens Servatius het onderzoek te begeleiden. “Evenals de leden van de Raad van Toezicht mengt de heer Hobo zich niet in de inhoud van het onderzoek en neemt hij ook geen kennis van tussenrapportages en concepten.” Hobo antwoordt zelf ook en stelt onder meer het volgende: “Ik wil benadrukken dat de Raad van Toezicht hecht aan de onafhankelijkheid van het onderzoek en de mogelijkheid daarover een onbevooroordeelde mening te vormen.”

Kees Hobo, evenals de Raad, zouden dus geheel blanco tegenover het onderzoek staan. Men neemt hier kennelijk het standpunt in dat iedereen die zich onafhankelijk onderzoeker noemt, te vertrouwen is. Naar mijn mening hadden Hobo en Clerx (en eerder Stadig) op de hoogte moeten zijn van de bepaald niet onberispelijke staat van dienst van Jaap ten Wolde. Onafhankelijkheid is bovendien allerminst hetzelfde als oncontroleerbaarheid. Ik kom hier later op terug.

Eind augustus komt het IFO met zijn conceptrapportages. Een maand later leveren mijn advocaat en ik zeer uitgebreid commentaar op deze concepten. Het commentaar gaat ook in afschrift naar alle leden van de Raad van Toezicht. Tussen de bedrijven door krijgt het IFO nog een opdracht van Servatius, namelijk onderzoek naar 'de bonnetjes' van de bestuurder. Het wordt mijn advocaat telefonisch meegedeeld. De aanleiding is onduidelijk, volgens Driever waren er vragen door de media gesteld of ik soms hetzelfde gedrag had vertoond als enkele inmiddels oud-collega's (Rochdale en SGBB). Die vragen had hij zelf kunnen beantwoorden, getuige eerdere uitlatingen daarover in de media van de voormalige toezichthouders. Maar kennelijk geeft hij de voorkeur aan een quick scan door het IFO dat daarvoor € 10.000 in rekening mag brengen. Enkele weken later beantwoord ik de schriftelijke vragen over het 'bonnetjesonderzoek'. Na maanden ontvang ik een conceptrapport dat ik binnen twee dagen van commentaar moet voorzien. De deadline is vrijdagmiddag 15.00 uur. Een uur later gaat het rapport naar de opdrachtgever.

Als mijn advocaat mijn commentaar aan het eind van die middag doormailt aan Ten Wolde, laat deze weten dat het rapport zonder mijn commentaar al is doorgestuurd. Na enkele mails over en weer erkent Ten Wolde dat het concept ook later, met inbegrip van mijn reacties, verstuurd had kunnen worden. Maar de Raad van Toezicht moet het doen met een rapport waarop geen wederhoor is toegepast. Reden om mij opnieuw tot de Raad van Toezicht te wenden. Enkele dagen later krijg ik toch een becommentarieerde versie van het 'bonnetjesonderzoek'. Of Ten Wolde deze heeft doorgestuurd naar Servatius blijft onduidelijk.

Nu mijn commentaar op het eindrapport er ligt en ook het 'bonnetjesonderzoek' klaar is, kan het IFO de rapportages naar de opdrachtgever sturen. Omdat er al weer enkele weken zijn verstreken en ik niets verneem over de verdere planning, neem ik de moeite om Marijke Clerx te bellen met een vraag over het tijdsplan en de wijze van behandeling van de IFO-rapportages. Zij wenst mij echter niet te woord te staan. Ik word direct afgepoeierd, ze praat paniekerig, alsof ze een kompaan van Endstra aan de telefoon heeft. Vervolgens heb ik Hobo gebeld en hem de vraag voorgelegd. Die antwoordt een dag later per mail: "Begin november wordt het concept dat jij hebt gehad met jouw commentaar besproken in de RvT-vergadering van Servatius. Daarna wordt een definitieve versie van het rapport opgesteld. Het definitieve rapport wordt begin december door de RvT besproken." Hier vergaloppeert Hobo zich zodanig dat ik niet kan nalaten hem daarover schriftelijk te kapittelen: "De afspraak was dat het eindrapport, inclusief mijn commentaar en dat van anderen, aan de RvT zou worden voorgelegd. Het rapport zoals Jaap ten Wolde in september mij heeft toegestuurd, is het eindrapport. Alleen ontbraken daarin de reacties van mij en van anderen. Die reacties zouden zonder verder commentaar van het IFO integraal worden opgenomen. Daarom mijn vraag wat nu eigenlijk het doel is van de bespreking in november als dat niet een bespreking van het eindrapport is. En uiteraard wil ik dan wel weten wat de status is van het rapport dat ik van het IFO heb gekregen en van een uitvoerig commentaar heb voorzien, zoals de leden van de RvT zelf hebben kunnen vaststellen.

En hoe staat het met de onafhankelijkheid van het IFO op dit punt? Toen ik die in twijfel trok, werd dat weggewuifd. Maar als de RvT als opdrachtgever kennelijk de inhoud van het eindrapport mee kan bepalen, dan zijn er toch echt wel vraagtekens te plaatsen bij de onafhankelijkheid. Een vergelijking van het eindrapport zoals dat aan mij ter beschikking is

gesteld met het eindrapport dat dan medio november uitkomt, zal duidelijk maken hoe het feitelijk met de onafhankelijkheid van het IFO is gesteld.

Nu er door de RvT in twee rondes over het rapport wordt gesproken, betekent dit weer extra tijdverlies. Alles bij elkaar is het IFO nu ruim een jaar bezig. In december, als het onderzoek wordt gepubliceerd, is dat dus 14 maanden. Als het IFO deze tijd nodig gehad zou hebben om een kwalitatief sterk rapport te maken, dan zou ik dat nog kunnen begrijpen. Maar met wat er nu is afgeleverd, zou ik het als HBO-werkstuk nog geen voldoende durven geven. Ik heb je al gezegd dat het onderzoek mij ernstig heeft geschaad en dat wordt alleen maar erger naarmate het uitbrengen van het rapport langer op zich laat wachten. Bovendien, ik deel het je nog maar eens mee, is de schade die ik hier door oploop, zoals alle betrokkenen weten, mij volkomen ten onterechte toegebracht. Ik ga ervan uit dat Servatius als opdrachtgever zich daar terdege van bewust is en ook alle consequenties daarvan aanvaardt.”

Hobo weigert inhoudelijk te reageren en wil de zaak eerst met de Raad van Toezicht bespreken. Dus zal ik maar weer Clerx aanschrijven, zowel over het memo van Hobo als het ontbreken van mijn commentaar bij het ‘bonnetjesonderzoek’. En Clerx stuurt de brief uiteraard weer door naar Hobo die opnieuw niet inhoudelijk reageert. Mij rest geen andere mogelijkheid dan de ‘bespreking’ van het eindrapport door de Raad van Toezicht af te wachten.

5. Ten Wolde slaat wéér de plank mis

De versie van het eindrapport zoals ik die in mijn bezit heb, beslaat ruim 150 pagina’s. Het eerste deel bevat de bevindingen van het IFO. In de drie bijlagen wordt vervolgens uitgebreid ingegaan op de procedures en regelgeving zoals die golden in de onderzoeksperiode 2006-2009, een beschrijving van de besluitvorming over acht (nieuw)bouwprojecten en een aparte bijlage over de Campus. Ten Wolde zoekt het vooral in de kwantiteit. De imponerende hoeveelheid materiaal moet feitelijk verhullen dat het onderzoek op een totale mislukking is uitgelopen, ondanks manmoedige pogingen om aan de bevindingen van het IFO conclusies te verbinden waaruit de verwijtbaarheid van het bestuurlijk handelen zou moeten blijken.

Al in een vroeg stadium is het IFO erop gewezen dat de opdracht was om Servatius in de gelegenheid te stellen, zo daar aanleiding toe zou bestaan, om eventuele schade te verhalen op de bestuurder en/of toezichthouders. Dit was nadrukkelijk de opdracht van Van der Laan en de Tweede Kamer aan de externe toezichthouder. Maar het IFO maakt nergens duidelijk of er schade is geleden en zo ja, in welke omvang. Bovendien wordt de causaliteitsvraag, dat wil zeggen de relatie tussen het bestuurlijk handelen (oorzaak) en het ontstaan van schade (gevolg), in het geheel niet gesteld noch beantwoord. Het gestelde onderzoeksdoel wordt dus niet gehaald. Als het IFO bij herhaling op deze omissie wordt gewezen, verklaart Ten Wolde doodleuk dat dit zijn opdracht niet was. Kennelijk is het aan de opdrachtgever om te bepalen dat er schade is en om de omvang daarvan vast te stellen. Maar als Ten Wolde in het geheel niet rept van schade dan wordt het al een stuk lastiger om als Raad van Toezicht zelf de causaliteitsvraag te beantwoorden.

Evenmin wordt er ingegaan op de vraag hoe eventuele schade dan verhaald zou kunnen worden op de bestuurder, gelet op de vaststellingsovereenkomst waarin nadrukkelijk is

bepaald dat partijen elkaar verder met rust laten. Deze zogeheten finale kwijtingclausule is al vroeg onder de aandacht van Hobo en Ten Wolde gebracht. In het eindrapport staat slechts te lezen dat een extern juridisch adviseur de reikwijdte van deze bepaling aan het onderzoeken is. De opdracht daarvoor was al maanden eerder aan deze jurist verstrekt maar blijkbaar ligt de vraagstelling zo ingewikkeld dat het antwoord voorlopig uitblijft. Ten Wolde kan moeilijk schrijven dat het antwoord ontkennend luidt, in dat geval is zijn onderzoek geheel en al voor niets geweest.

De enige mogelijkheid om de finale kwijtingclausule omver te kegen is door een beroep te doen op dwaling. Maar de feiten waarover Ten Wolde rapporteert, zijn niet anders dan ten tijde van het afsluiten van de overeenkomst tussen mij en de Raad. Van dwaling kan dus geen sprake zijn.

Van der Laan wilde een onderzoek naar het functioneren van de Raad van Toezicht tot aan het moment dat de Raad noodgedwongen aftrad. Dat gebeurde op 24 september. Het IFO stopt met zijn onderzoek in juni. Juist in de periode van juni tot september zijn er binnen Servatius belangrijke beslissingen genomen over het Campusproject. Feitelijk is het besluit tot stopzetting in deze periode 'voorbereid'. Maar het stopzetten van de Campus is juist geen onderwerp van onderzoek. Een gemiste kans voor de minister die mij op 13 september 2010 daarover het volgende schrijft: " Bij de besluitvorming om de ontwikkeling van de Campus te staken is rekening gehouden met een schadepost van € 77 miljoen.....Ik zie de € 77 miljoen wel degelijk als schade voor de volkshuisvesting, maar niet als gevolg van een besluit van de interim bestuurder."

Op de vraag wiens besluit dan wel die schade heeft veroorzaakt, blijft het IFO het antwoord schuldig. De minister wordt hier dus het bos ingestuurd omdat niet de hele zittingsperiode van de Raad van Toezicht is onderzocht.

Bovendien wordt ook de schorsing niet onderzocht. Was dat wel gebeurd, dan zou gebleken zijn dat de toenmalige Raad van Toezicht zich onder druk heeft laten zetten door een pas benoemde toezichthouder die als voorwaarde voor zijn benoeming het vertrek van de bestuurder had geëist. Dat deze voormalige projectontwikkelaar van Stienstra tegen de eigen regels van de Raad in werd benoemd (namelijk geen vastgoedbelangen in Zuid-Limburg), was een veeg teken. Deze projectontwikkelaar werd overigens op zijn beurt gedwongen om op te stappen, mede vanwege een belangenconflict met Servatius over grondposities in Maastricht/Eijsden.

De fixatie van Jaap ten Wolde op regels en procedures levert een eenzijdig rapport op omdat is nagelaten de volkshuisvestelijke en politiek-bestuurlijke context te beschrijven. Op deze omissie is Ten Wolde al in een vroeg stadium geweest, niet alleen door mij maar ook door enkele leden van de voormalige Raad van Toezicht. Bij gebrek aan deze context slaagt Servatius er niet in om met het IFO-rapport maatschappelijke verantwoording over het doen en laten van de bestuurder af te leggen. Zonder die context is namelijk het optreden van de bestuurder niet te begrijpen. Het IFO stelt zich op het formele standpunt dat Servatius geen opdracht heeft gegeven voor het beschrijven van de context. De maatschappelijke verantwoording die toezichthouder Hobo in februari nog als belangrijkste reden voor het onderzoek noemt, gaat dus de mist in.

De zoektocht door de archieven levert geen enkel bewijs voor de stelling dat er sprake zou zijn geweest van onbehoorlijk bestuur. Deze term wordt dan ook niet gebruikt. Zo er

sprake zou zijn geweest van onbehoorlijk bestuur, had dit getoetst moeten worden naar het moment waarop de onderzochte bestuurshandelingen werden verricht. Getoetst moet worden of de desbetreffende bestuurshandelingen (of nalatigheden) op dat moment als onbehoorlijk moeten worden beschouwd. Daarbij dient rekening te worden gehouden met alle omstandigheden van het geval, dus inclusief de politiek-bestuurlijke en volkshuisvestelijke context. Daarvan is in de IFO-rapportage geen sprake, het onderzoek is eenzijdig omdat alleen de formele kant van de besluitvorming is onderzocht. Qua juridische methodiek had Ten Wolde de bestuurshandelingen dus in de tijd en in zijn context moeten plaatsen op grond waarvan hij niet anders had kunnen concluderen dan dat er geen sprake is geweest van onbehoorlijk bestuur.

Ook in methodologisch opzicht slaat Ten Wolde de plank mis. Ik citeer uit mijn commentaar op het eindrapport: “De probleemstelling: de schade die men onderzoekt komt in het hele verhaal niet voor. De keuze voor negen nieuwbouwprojecten: wordt niet verantwoord. Het tijdsbestek (conform opdracht 2006, in het rapport wordt 2005 genoemd) waarover men rapporteert: wordt niet verantwoord. De controleerbaarheid: die is afwezig. Wederhoor wordt op onderdelen niet toegepast of vrijwel onmogelijk gemaakt. Objectiviteit is afwezig; negatieve uitspraken worden opgenomen, positieve weggelaten. Er wordt selectief gewinkeld in gespreksverslagen en stukken. Onderzoekers houden zich niet aan afspraken, geven geen antwoord op meer dan eens gestelde redelijke vragen en verzoeken, geven geen planning, proberen verantwoorde medewerking onmogelijk te maken. Er is onderzoek gedaan naar 9 projecten. Uit de antwoorden van de toezichthouders valt op te maken dat er tijdens interviews veel meer zaken aan de orde zijn geweest. Deze worden terloops als citaat in het eindrapport opgenomen. De onderzoekers hadden zich moeten beperken tot open aanmerkingen over de genoemde 9 projecten en op basis daarvan conclusies moeten formuleren. De rest doet voor dit rapport niet ter zake.”

Dat Ten Wolde toch nog een poging waagt om mij een aantal bestuurshandelingen te verwijten, is op zich begrijpelijk. Hij krijgt er tenslotte € 260.000 voor. Maar de uitwerking daarvan leidt schipbreuk. Zo worden er drie categorieën van bestuurshandelingen onderscheiden: handelingen waarop niets is aan te merken, handelingen ‘onder de maat’ en handelingen ‘onder de maat’ waarbij sprake is van ‘nalatigheid’, ‘opzet’, dus van een mate van verwijtbaarheid. Je mag dan verwachten dat deze driedeling ook in het eindrapport terugkomt. De lezer komt echter bedrogen uit: er wordt geen onderscheid gemaakt tussen de categorie ‘onder de maat’ en ‘verwijtbaar onder de maat’ Jaap veegt ze allemaal op één hoop: ‘verwijtbaar onder de maat’. Daar waar het onderscheid nu juist was bedoeld om deze twee categorieën scherp van elkaar te onderscheiden, want daarmee kom je verder in een eventuele procedure over bestuurders-aansprakelijkheid, ‘verprutst’ Ten Wolde op dit cruciale punt zijn eigen onderzoek.

Met het ‘bonnetjesonderzoek’ is het niet veel beter gesteld. Ten Wolde die in het onderzoek naar de declaraties van het gemeentebestuur van Rotterdam ruimschoots ervaring heeft opgedaan met het uitpluizen van ‘bonnetjes’, met name op het punt van het beoordelen van de rechtmatigheid en/of de functionaliteit van de uitgaven, laat een dergelijke beoordeling in mijn geval echter geheel en al achterwege. Het zou toch voor de hand hebben gelegen om mijn uitgaven te toetsen aan het door Servatius zelf opgestelde ‘Protocol onkostendeclaraties’, waar Ten Wolde in zijn rapport naar verwijst. Maar niets van dat al. De vraag of er bij Servatius sprake is (geweest) van zelfverrijking, wordt

weliswaar ontkennend beantwoord, maar de onderbouwing van die conclusie blijft achterwege, waarmee ten onrechte een negatieve suggestie in de lucht blijft hangen. Al eerder had ik Ten Wolde en de Raad van Toezicht laten weten dat het onderzoek overbodig was. Nu ook nog een deugdelijke grondslag aan het rapport ontbreekt, had Ten Wolde deze opdracht, die hij zelf bovendien als ‘beperkt’ omschrijft (hij krijgt er dan ook maar € 10.000 voor) in het geheel niet mogen aannemen.

Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat Servatius, gelet op het mislukte onderzoek naar bestuurdersaansprakelijkheid, wellicht haar hoop gevestigd had op de ‘negatieve’ uitkomsten van een ‘bonnetjesonderzoek’. Dan was het IFO-onderzoek nog ergens goed voor geweest. Nu noch het ene, noch het andere onderzoek ergens toe leidt, mag de Raad van Toezicht de puinhoop van Ten Wolde opruimen. Als de Raad de moeite had genomen eerder op mijn signalen dat het onderzoek aan het ontsporen was, te reageren, zouden de zaken misschien anders zijn gelopen. Maar mevrouw Clerx en haar medetoezichthouders hebben hun vingers er niet aan willen branden, want dat zou een ‘onbevooroordeelde mening’ in de weg kunnen staan en de ‘onafhankelijkheid’ van de onderzoeker kunnen schaden. Mijns inziens is ‘onafhankelijkheid’ meer gebaat bij controle en openheid dan bij geheimhouding. Immers, iedereen moet zich ervan kunnen vergewissen dat het onderzoek ordentelijk is uitgevoerd. Het IFO-onderzoek is dat niet. Ten Wolde heeft categorisch geweigerd onderliggende ‘feiten’ controleerbaar te maken. Door zijn manier van onderzoeken heeft hij meningen en gevoelens, zonder deze te verifiëren, tot ‘feit’ verklaard, met andere woorden: de ‘feiten’ zelf geproduceerd. Bovendien weigert Ten Wolde bij herhaling de interviewverslagen waaruit rijkelijk wordt geciteerd in zijn eindrapport, openbaar te maken.

In dit verband mag de rol van Kees Hobo niet onbesproken blijven. Eerst als mede-opdrachtgever en later als adviseur, functioneert hij als een soort buffer tussen mij en de Raad. En hij blijft contactpersoon voor het IFO. Al met al een schimmige positie die hem in zekere zin afhankelijk maakt van de uitkomsten van het IFO-onderzoek. Feitelijk onttrekt deze Raad van Toezicht zich daarmee aan zijn verantwoordelijkheid voor dit onderzoek. Niettemin zal de Raad zich toch een mening over dit onderzoek moeten vormen. Daartoe bespreekt de Raad op 4 november het rapport voor het eerst.

Wat er op die datum wordt besproken, blijft echter in nevelen gehuld. Hobo laat op mijn verzoek weten dat er door Ten Wolde, naar aanleiding van deze bespreking, een eindversie is opgeleverd. Deze versie zal mij pas in december, nadat de Raad er kennelijk voor een tweede keer over gaat spreken, worden toegestuurd.

Dat er een nieuwe eindversie ligt, waarop geen wederhoor is toegepast, is sowieso in strijd met eerder gemaakte afspraken. Met mij is nadrukkelijk overeen gekomen dat het eindrapport, nadat de voormalige Raad van Toezicht en ik daar commentaar op hebben geleverd, integraal aan de huidige Raad ter beschikking wordt gesteld. Als deze versie afwijkt van de eindversie zoals die mij eind augustus is toegezonden, dan heeft de Raad wat uit te leggen. De door de Raad en door Ten Wolde zelf gedefinieerde onafhankelijkheid (nogmaals, dit is niet mijn visie) is hiermee weg. Zo hebben we dus wèl bemoeienis van de Raad van Toezicht met het onderzoek en géén controleerbaarheid van het onderzoek.

De geschiedenis lijkt zich te herhalen. Over mijn schorsing werd niet gecommuniceerd noch verantwoording afgelegd, over het afblazen van de campus werd niet gecommuniceerd noch verantwoording afgelegd en tenslotte heeft de Raad, eerst in de personen van Hobo en Stadig, later in de persoon van Clerx categorisch geweigerd in te gaan op het verloop van het IFO-onderzoek of op welk redelijk verzoek dan ook. Dit ondanks de vele pogingen van mijn advocaat, van mijzelf en van anderen om over deze onderwerpen met Servatius in gesprek te komen. Het eens zo ‘openlijk’ opererende Servatius is afgegleden naar een bedenkelijk laag niveau van maatschappelijke verantwoording.

Inmiddels organiseert de PvdA Maastricht, die er ruim anderhalf jaar lang het zwijgen toe heeft gedaan, begin november 2010 een publiek debat over Servatius, waarbij wordt geconstateerd dat er van enig volkshuisvestingsbeleid in Maastricht geen sprake meer is. En ondertussen loopt Marijke Clerx zich warm voor het lijsttrekkerschap van de PvdA voor de verkiezingen van Provinciale Staten. Als ze de opvolger wordt van Odile Wolfs, zal ze zich statutair moeten terugtrekken als voorzitter van de Raad van Toezicht. Maar tegen die tijd zit de klus erop: de reputatie van Verzijlbergh is ernstig beschadigd, de politieke afrekening is een feit. Dat het IFO-onderzoek is mislukt, doet daar voornamelijk niets aan af. Dat het intern bij Servatius een bende is met gedwongen ontslagen, onderling wantrouwen, reorganisatie op reorganisatie met als gevolg totaal gedemotiveerde medewerkers, wordt kennelijk voor lief genomen. Dat Servatius kampt met een enorme schuldenlast en extern haar gezag volledig heeft verspeeld bij huurders en andere belanghebbenden, wordt eveneens voor lief genomen. Driever, binnengehaald door de voormalige Raad van Toezicht laat de organisatie in totale ontreding achter. Weenink, van beroep arts en mijn definitieve opvolger, zal zijn studieboeken nog vaak uit de kast moeten halen om Servatius en haar medewerkers er weer bovenop te helpen.

Leks Verzijlbergh, 15 november 2010